„BIOGRAFIA INTERIOARA” A LUI MIHAI EMINESCU

Academician **Mihai CIMPOI**
Institutul de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu”

Prezentul tabel cronologic este scris la îndemnul academicianului Eugen Simion, care s-a arătat nemulţumit de inexistenţa unei descrieri documentare a vieţii lui Eminescu într-o formă mai extinsă (40-50 de pagini). Şi bineînţeles actualizată, axată pe cât e cu putinţă pe o interpretare nouă, originală.

Tabelurile cronologice ce preludează multe ediţii sunt – în majoritatea cazurilor – extrem de sumare, limitându-se la faptele crestomatice (s-a născut – a studiat – a scris – a ocupat posturi etc.), adică la ceea ce însuşi poetul denumeşte în *Scrisoarea I* „biografia subţire”. S-a încetăţenit, din păcate, şi o altă practică păguboasă: trecerea în revistă a evenimentelor biografice se calchiază după anumite biografii romanţate sau strict documentare care au impus o schemă tipologică rutinară menită să demonstreze viaţa marcată de sărăcie, vitregiile sorţii, nebunia, indiferenţa contemporanilor etc.

Şi Călinescu observa că „legenda vieţii proletare a lui Eminescu devine o problemă psihologică şi biografică de oarecare curiozitate”: „Mai toate amintirile contemporanilor, argumentează criticul, sunt născute din dorinţa de a explica nebunia poetului prin dezordinea vieţii sau din mustrarea socialistă adusă societăţii de a fi lăsat pe marele ei exponent intelectual să moară de foame. Dar deşi nu mai poate fi îndoială că mijloacele de existenţă ale poetului erau foarte modeste, nicio schimbare esenţială nu se făcuse în viaţa sa, care continua să-şi urmeze legile ei proprii, independente de orice problemă economică” [1, p. 179]. Era o obişnuinţă a poetului atunci când nu lucra la redacţie, de a se izola de societate „în peştera sa” şi de a se cufunda în forul său lăuntric.

S-ar părea că tabelul cronologic, care e, în fond, un *letopiseţ* reactualizat, „o scriere a cursului anilor” simplificată *in extremis*, corespunde unei obiectivităţi maxime, dat fiind că se axează exclusiv pe o expunere de date documentare, pe *un grad zero* al (de)scrierii vieţii şi operei unui scriitor. Se merge pe evenimentele biografice mai importante şi pe consemnarea apariţiei în reviste şi în edituri a lucrărilor sale fundamentale şi în măsura posibilităţii oferite de spaţiu, a reacţiilor critice, a polemicilor iscate şi – în unele cazuri – şi a momentelor receptării postume. În accepţia curentă, nu-i decât *un fişier biobibliografic*.

Totuşi, el deschide o carte sau o întreagă serie de volume, unele reprezentând chiar o cuprindere exhaustivă, în formă definitivă de *opera omnia*, şi atunci obţine un spor de valoare, o semnificaţie aparte: e o primă introducere, chiar dacă sumară, exclusiv factică, în viaţa şi opera unui scriitor, e o primă proiecţie de lumini, fie şi cu o rudimentară lampă, asupra universului artistic al acestuia: cursul evenimentelor, şirul lor fenomenologic desfăşurându-se cu de la sine putere, vorbindu-ne fie şi numai în chip sugestiv, printr-un apel la pregătirea intelectuală a cititorului, despre cine este autorul, despre mediul şi cadrul existenţial în care a trăit şi despre spiritul timpului în care a creat, despre acel ineluctabil *Zeitgeist* hegelian.

Tabelul cronologic, conceput sub forma de CV birocratic de azi, operează un act de introducere, de iniţiere, de stabilire iniţială a punctelor de reper în cunoaşterea vieţii/ operei – ecuaţie clasicizată în studiile monografice de ieri şi nepărăsită nici azi, deşi se manifestă în strategii exegetice mai nuanţate: cu semnalarea doar a biografemelor, cu accentul pus pe biografia interioară, cu evitarea legăturii directe, pozitivist-lansoniene a operei cu viaţa, cu psihanalizarea unor aspecte ale comportamentului şi aplicarea unui studiu psihodiagnostic ş. a.

Fiind înrudit genetic cu schiţa biografică, fiind el însuşi o schiţă biografică strict documentară, tabelul cronologic, chiar dacă îi este dată această condiţie de a se reduce la consemnarea seacă, la gradul zero al comentării critice, nu poate evita totalmente o anumită subiectivitate şi o anumită primejdie – cea a limitării la anecdotic.

Pe la începutul anilor ’40 ai secolului al XX-lea, înainte de a scrie biografia romanţată a lui Eminescu, G. Călinescu se referea la obişnuinţa unor istoriografi dezolaţi de a afla ce a făcut poetul în fiecare zi şi de a se interesa nu de viaţa spirituală, ci de cea *animală*: că bea cafea, că ştia să înoate, că era hirsut, că mânca mult, că avea răni pe picior şi pe tot corpul şi avea talpa piciorului plată, iar când vorbea mușca din mustață… „Toate acestea, conchidea Călinescu, sunt anecdote. Din ele

BDD-A29236 © 2018 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:42:30 UTC)

trebuie să scoatem figura internă a poetului, portretul său spiritual şi acesta trebuie dedus mai cu seamă din operă. Adevărata viaţă sufletească a unui poet e înscrisă în poezia sa, iar viaţa zilnică e o aparenţă de cele mai multe ori contradictorie". Criticul argumentează concret: „Dacă ar fi să scriem o biografie eminesciană bazată pe anecdotă, am ajunge la trista consecinţă să scriem istoria nebuniei lui. Mai toate amintirile contemporanilor săi sunt născute din dorinţa de a explica nebunia prin dezordinea vieţii, sau de a combate afirmaţia că Eminescu n-ar fi fost un om normal. Dar şi aceste date patologice pot fi utilizate de un spirit analitic fin, pentru a deduce din ele forma normală a spiritului eminescian, ştiind că demenţa nu creează, ci numai tumefiază conţinutul psihic preexistent" [2, p. 26].

Tabelele cronologice de până acum, unele întocmite de eminescologi notorii (D. Vatamaniuc, I. Creţu, D. Murărașu, S. Horvat) nu au putut evita predeterminata fundamentare pe nişte puncte de reper comune, din biografiile lui Maiorescu şi Călinescu, care ne-au oferit moduri de abordare (declicuri hermeneutice) deja clasicizate. Studiile documentare mai noi ale lui N. Georgescu şi Th. Codreanu au schimbat această optică schematizată, impunând cu totul alte abordări şi răsturnând aproximările privind, bunăoară, aceeaşi „nebunie" şi diagnosticul bolii poetului. Un loc comun al prezentării biografiei lui Eminescu a fost demonstrarea mizeriei materiale în care ar fi trăit, care ar fi determinat şi „pesimismul" său. Împotriva acestui mod de a înţelege lucrurile protesta Călinescu la 1931 (criticul o considera „una din legendele care denaturează o turburare chiar în înţelegerea operei sale"), Şerban Cioculescu la 1940, iar George Munteanu venea cu notarea sumelor considerabile de bani de care dispunea. Cronograful *eminescian* al lui N. Georgescu (2018) impune, printre altele, anumite precizări documentare şi se referă mai detaliat la publicistica sa.

Referindu-se la prefaţa semnată de A. D. Xenopol la ediţia din 1893, în care el afirma că „l-a înnebunit ţara lui, poporul lui ce nu l-a cunoscut, ce nu a vrut să facă în folosul lui, cât a trăit, nicio jertfă spre a-i procura mijloacele subzistenţei, ci l-a lăsat să-şi trăiască viaţa în neagra mizerie în o casă de nebuni", Perpessicius consideră că ea exagerează până la pamflet condiţiile sociale în care a trăit Eminescu. Firește, avem în cazul lui Eminescu o *predeterminare destinală*: condiţia de a fi trăitor într-o societate marcată de fenomene negative pe care le-a satirizat atât în poezie, cât şi în publicistică, l-a obligat să exercite o muncă grea la *Timpul*, a fost lovit de o boală gravă cu care a luptat stoic, a avut duşmani, detractori, oameni chiar din cadrul *Junimii* care nu l-au înţeles, a fost nefericit în dragoste, relaţiile lui cu Veronica Micle generând bârfeli, comentarii ironice şi nefiind acceptate de Maiorescu, de sora sa Harieta, de prieteni.

Or, personalitatea sa se datorește nu doar calităţilor excepţionale cu care a fost înzestrat, ci şi epocii în care i-a fost dat să creeze.

Nichita Stănescu se referea la modul de a descrie viaţa lui Eminescu ce frizează grotescul şi absurdul în *Orfeu sau scurt tratat de geometrie a cuvintelor*: „Poate cea mai înfloritoare literatură despre literatură, ne-a oferit-o existenţa fizică şi socială a lui Eminescu. Cele mai nemaipomenite elucubraţii, cele mai mari fantasmagorii, cele mai mari indiscreţii şi colportări, – de la bârfa ordinară până la compasiunea sublimă – le-a suportat existenţa fizică a lui Mihai Eminescu. Cred că dacă poetul ar fi putut să parcurgă măcar o parte din amănunţitele şi fadele biografii pe care posteritatea i le-a dedicat, nici n-ar mai fi vrut să fie. S-a spus că era bolnav şi s-a justificat prin boală talentul său; s-a identificat geniul (ce tristeţe) cu nebunia; i s-au catalogat femeile, a fost măsurat cu metrul (al cărui etalon se păstrează la Londra), s-au făcut consideraţii despre lungimea şi lăţimea frunţii lui; mai mult decât atât şi groaznic după moarte, i s-a cântărit creierul, vai, Doamne! după moarte i s-a cântărit creierul…"

Constatările absolut contradictorii au dominat aceste fade biografii: „s-a constatat că bani, atâţia câţi i-ar fi trebuit, a avut, dar a fost risipitor; s-a constatat dimpotrivă că a fost sărac şi umilit şi neînţeles de societate, deşi după moartea lui chiar şi cei care nu-l văzuseră susţineau că l-au văzut cu ochii". Constatările de felul acesta se fac şi referitor la studiile sale (a putut studia la Berlin; n-a putut studia la Berlin), la muzele care l-au inspirat (*Atât de fragedă*, ironizează Stănescu, a scris-o pentru o femeie, dar a dăruit-o la trei), la înfăţişarea sa (era elegant; nu era elegant), la modul în care bea (era beţiv; nu era beţiv) şi altele asemenea. „În general, i s-a acreditat o viaţă de om ultrasensibil, trist, şi, din punct de vedere al fericirii intime, de ratat", mai notează autorul *Necuvintelor*, întrebându-se „Să fi fost oare?" şi afirmând: „Totul se potriveşte, totul nu se potriveşte".

Concluzia consideraţiilor nichitastănesciene este că literatura nu se face cu justificări: „Numai după ce literatura este făcută, ea îşi poate găsi justificări. Foarte mulţi au încercat să justifice geniul eminescian prin viaţa sa. Ce eroare? Viaţa lui Eminescu este interesantă pentru că e viaţa lui Eminescu".

Eminescu nu ar fi fost Eminescu dacă nu scria *Luceafărul*, *Odă în metru antic* şi prin obositele-i degete *Kamadeva Zeul indic* „Cine ştie, poate vom putea scrie şi noi *Luceafărul* sau *Oda* sau *Glossa* sau *Kamadeva*. Dar *Luceafărul* l-a scris el, Domnia-sa, Domnul acestei ţări, Mihail Eminescu".

BDD-A29236 © 2018 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:42:30 UTC)

Am citat atât de detaliat din *Tratatul*… lui Nichita Stănescu, fiindcă exprimă o realitate paradoxală, prinsă mereu în mrejele contradictoriului și reflecțiile sale ne pot servi și drept călăuză metodică în prezenta *Cartea vieții lui Eminescu*, ținând cont nu numai de existența sa socială și fizică, ci și – mai cu seamă - de cea intelectuală și cea incifrată/figurată în opera sa, în imaginarul lui mitopo(i)etic.

Adevărata sa biografie este indiscutabil biografia de creație. Poate avea o anumită semnificație faptul că *Luceafărul* e inspirat de Veronica Micle într-o fază de *seninătate*, după cum recunoaște însuși poetul, sau alte amănunte sentimentale (unele ținând de spiritul cancanier sau chiar de trivialitate precum schema inventată de Brătescu-Voinești: Hyperion-Eminescu, Cătălina-Veronica, Maiorescu-Demiurg și Cătălin-Caragiale), dar cel mai important este că e opera lui Eminescu.

Necesită o nouă interpretare și „nebunia" lui Eminescu. Poetul însuși se temea, după cum mărturisește într-o scrisoare către Chibici, că va fi luat drept nebun. Psihiatrii și psihologii de azi consideră că nebunia nu este numai lipsa de judecată, privarea sau negarea rațiunii, ci de asemenea o manifestare a iraționalului, a ceea ce este marginea rațiunii, putând fi chiar superioară acestuia. Conceptul de „nebunie" e învechit, spun aceștia. Discutând cazurile celor cu o inteligență deosebită (e vorba de Baudelaire, Maupassant, Daudet, Nietzsche), ei ajung la concluzia următoare: „Nebunia este riscul la care se expune geniul, prețul de răscumpărare a perspicacității și a îndrăznelii inteligenței când, în căutare de prime baze sau de ultime finalități ale Ființei și ale Cunoașterii, ea pune din nou în discuție principiile și inventează reguli noi" [3, p. 284].

Max Scheler e de părere că între nebunie și normalitate nu e decât o diferență nesemnificativă.

Goethe afirmă, în convorbirile sale cu Eckermann, că o bună parte din personalitatea lui Shakespeare se datorează „puternicei atmosfere creatoare a veacului și a timpului său".

Mutatis mutandis, se poate spune și despre personalitatea lui Eminescu, care face parte integrantă din însăși puternica atmosferă creatoare a celei de-a doua jumătăți a secolului al XIX-lea când România și-a dobândit independența și s-a încadrat în marele „concert european", când s-a impus, o etapă de maturitate a culturii naționale, aceasta, după opinia lui T. S. Eliot, fiind condiția apariției unui mare poet.

Referindu-se la *Adevăr și poezie*, carte despre viața sa și la *Adevăr* a lui Jean Paul, despre viața autorului acestuia, Goethe vorbea și despre necesitatea ca o biografie să înregistreze fapte cu o semnificație deosebită și adevărată: „O întâmplare din viața noastră nu cântărește nimic dacă n-are altă calitate decât aceea de a fi fost adevărată. Ca să tragă la cântar i se cere să și fi însemnat ceva."[4, p. 470].

Faptele adevărate și cu o semnificație deosebită sunt, în biografia lui Eminescu, cele ce depășesc valoarea lor anecdotică, insignifiantă, senzațională. Cadrul biografic extern, bazat pe *viața animală*, vorba lui Călinescu, și pe o factologie culeasă din amintirile și din referințele apărute în presă ale contemporanilor poate să nu aibă nicio relevanță dacă biograful nu întrevede o idee înaltă, o semnificație morală, socială, psihognostică (psihologică), o ilustrare a concepției despre lume, artă, o pledoarie pentru adevăr, onestitate deontologică, o profesiune de credință, un dat caracterologic.

Biografia interioară este cea adevărată, ea putând fi dedusă numai și numai din operă, din biografemele descrise sau doar sugerate în poezia, proza, dramaturgia și publicistica sa.

Pentru ca biografia să se închege într-o icoană totală și liniile ei să capete înțeles, nota D. Caracostea, e nevoie ca amănuntele să ducă la o *intuiție* clară a personalității. Aceasta și opera trebuie supuse unui control reciproc: „Un amănunt biografic capătă valoare istorică numai atunci când intră în geneza unei plăsmuiri". Factorul genetic hotărâtor e cel către „care converg toate amănuntele vieții", care „cuprinde într-o unitate largă întreaga creațiune a poetului: concepții, motive, stil, în ce au mai individual" [5, p. 11].

Urmărirea cursului evenimențial al biografiei lui Eminescu ne trimite stăruitor spre poemul *Melancolie*, unde putem citi:

„Și când gândesc la viața-mi, îmi pare că ea cură
Încet repovestită de o străină gură…
Ca și când n-ar fi viața-mi, ca și când n-aș fi fost
Cine-i acel ce-mi spune povestea pe de rost"

Biograful se vede, indiscutabil, în interogația insinuantă a lui Eminescu. El e *acel* ce repovestește „cu o străină gură" pe de rost povestea vieții poetului crezând că se proiectează în interiorul ei și că înșiră faptele *adevărate*, singurele care trag la cântarul valoric.

În definitiv, e *acel* care e chemat să contureze un anumit portret spiritual cu un vector caracterologic, în ciuda faptului că însuși cel portretizat se abate de la drumul ce pare numai al lui, hărăzit ca atare de soartă. Să amintim că poetul se autodefinea în *Fragmentarium* ca „un univers necunoscut", ca „un punct în cartea destinului, care nu trebuie să fi fost, la care răsuflarea cititorului se oprește fără să trebuiască". Sunt notații care ne trimit la *Povestea magului călător în stele* (*Feciorul de împărat fără stea*): „Când cartea lumii mare Dumnezeu o citește/ Se-mpiedică la cifra vieții-ți făr' să vrea./ În planu-eternității viața-ți greșeală este, / De

BDD-A29236 © 2018 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:42:30 UTC)

zilele-ţi nu este legat-o lume-a ta./ Genii beau vinu-uitării când se cobor din ceruri:/ Deschise-ţi-s, nebându-l, a lumilor misteruri".

Ne vedem obligaţi să trecem şi o altă probă exegetică, pe care T. S. Eliot o denumea separarea, în cazul unui mare poet, *a omului care suferă* de *omul care creează*. De aceea, ne propunem să deducem *Cartea* (= *povestea*) *vieţii* lui Eminescu mai cu seamă din opera sa, unde este Poetul ce creează şi ilustrează arhetipul Poetului (aşa cum demonstra C. Ciopraga) cu toate alte investituri simbolice – în rol deci de Bard. Geniu sau Hyperion, Orfeu, Pasăre, Mag, Faust – şi să străluminăm tangenţial şi modul său de existenţă, spre a obţine un portret psihognostic al Omului care suferă, răsfrângând natura umană ca atare, şi în care bate „inima lumii", precum zice el însuşi în *Scrisoarea I*.

Constantin Noica, referindu-se la mărturisirea Mitei Kremnitz care a fost dezamăgită de poet („nimic măreţ, nimic titanic"), citează, pentru a argumenta, chiar din Eminescu: „De ce când cineva (oricine ar fi, citeşte biografia unui geniu cearcă a găsi, încifrează chiar trăsuri ale individualităţii sale în acele trăsuri mare ale unui bărbat însemnat? Fiindcă într-adevăr în fiece organism omenesc sunt *potentia* (în putere, *n. n.*) coardele omenirii întregi, este acelaşi om care trăieşte în toţi" [6].

BIBLIOGRAFIE

1. Călinescu G. Viaţa lui Mihai Eminescu, ed. de Ileana Mihăilă, Bucureşti, 2002.

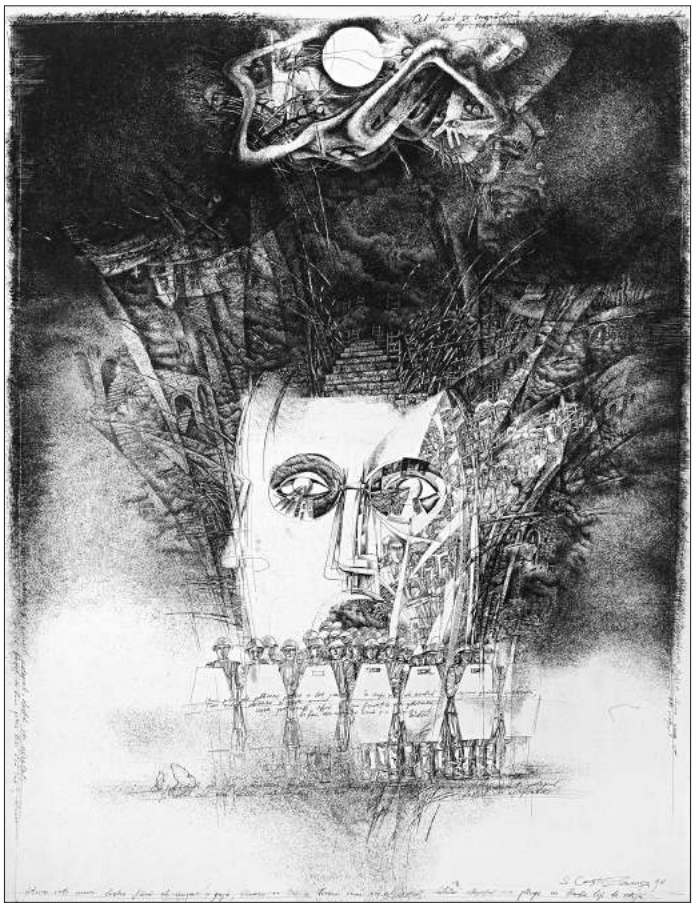
2. Călinescu G. Mihai Eminescu. Studii şi articole, col. „Eminesciana – 13", Iaşi, 1978.

3. Lucien Gurlinger în: Ecriture et Maladie, vol. coord. de Arlette Bouloumié, Paris, 2003; ed. rom. Creaţie şi Maladie, Bucureşti, 2006.

4. Eckermann J. P. Convorbiri cu Goethe…, Bucureşti, 1965.

5. Studii eminesciene, Bucureşti, 1975.

6. Noica C. Introducere la miracolul eminescian, Bucureşti: Humanitas, 2003.

Simion Zamşa. *Împărat şi proletar în versiunea modernă*, 1990, carton, tuş-peniţă, 100 × 80 cm.

BDD-A29236 © 2018 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:42:30 UTC)